

West-Friese Archeologische Rapporten 73

De Groetpolder in Winkel, gemeente Hollands Kroon

Een archeologisch bureauonderzoek

J. van Leeuwen, C.M. Soonius & S. Gerritsen

De Groetpolder in Winkel, gemeente Hollands Kroon

J. van Leeuwen, C.M. Soonius & S. Gerritsen

Colofon

West-Friese Archeologische Rapporten 73

Titel: De Groetpolder in Winkel, gemeente Hollands Kroon

Gemeente: Hollands Kroon

Projectvoorbereidingsnummer: 14231

Opdrachtgever: Hans Schadenberg, Schadenberg B.V.

Uitvoerder: Archeologie West-Friesland

Auteur: J. van Leeuwen, C.M. Soonius & S. Gerritsen

Redactie: C.M. Soonius

Opmaak: J. van Leeuwen

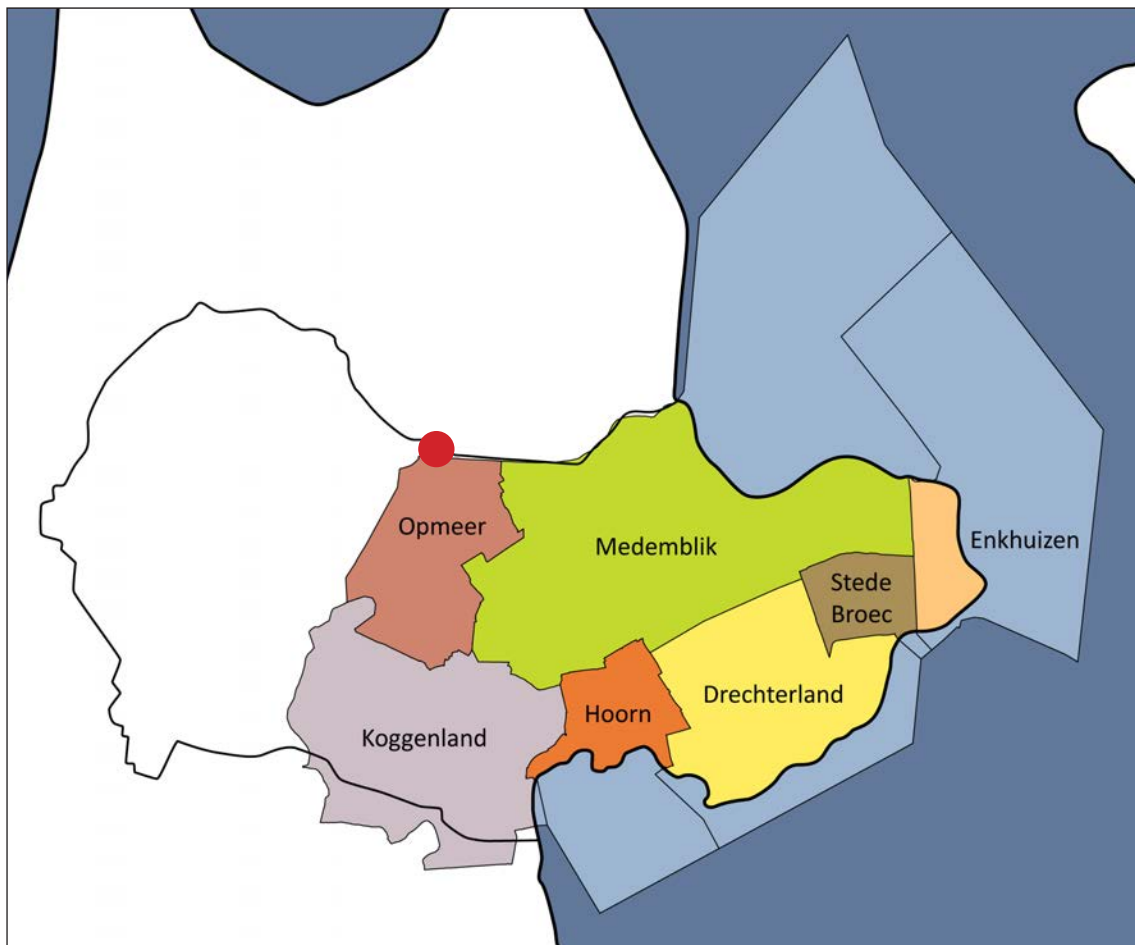
© Archeologie West-Friesland 2014

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteurs.

De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	7
2. Administratieve gegevens	8
3. Huidige situatie en toekomstig gebruik	9
4. Beleidskader	10
4.1 Rijks en Europees beleidskader	10
4.2 Provinciaal beleidskader	10
4.3 Lokaal beleidskader	11
5. Resultaten bureauonderzoek	12
5.1 Geologie en landschap	12
5.2 Bodem, geomorfologie en milieuonderzoek	13
5.3 Bekende archeologische waarden	14
5.4 Historische ontwikkeling plangebied	17
5.5 Archeologische veldtoets	19
6. Archeologische verwachting	20
7. Onderzoekskader	22
8. Conclusie en advies	23
8.1 Conclusie	23
8.2 Advies	23
9. Literatuur	24
Bijlage 1 Resultaten booronderzoek	25

Afbeelding 1. Ligging van het plangebied Groetpolder net buiten de Westfriese Omringdijk (rode stip, boven) en op een luchtfoto (Google Maps).

1. Inleiding

Naar aanleiding van de voorgenomen afgraving van een perceel in de Groetpolder is in opdracht van Schadenberg BV uit Venhuizen door Archeologie West-Friesland een archeologisch bureauonderzoek (ABO) uitgevoerd. Het plangebied heeft een oppervlakte van ruim vijf hectare.

Het doel van dit bureauonderzoek is het formuleren van een archeologische verwachting voor het plangebied. Hierbij zal gebruik worden gemaakt van informatie over de bodem, archeologische gegevens uit de directe omgeving, historische/cartografische bronnen en de gegevens verkregen uit een archeologische veldtoets.

Op basis van de archeologische verwachting wordt een advies gegeven voor verdere archeologische stappen.

Dit ABO is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.3-LS01/LS06) en het Protocol Archeologisch Bureauonderzoek van de Gemeente Hoorn/Archeologie West-Friesland versie 2014 (BUR01/05).

2. Administratieve gegevens

Onderzoeksgegevens

Soort onderzoek	Archeologisch bureauonderzoek (ABO)
Plaats	Groetpolder, gemeente Hollands Kroon
Locatie/toponiem	Korte Groetpolderweg-De Rietput
Kaartblad	20A
Centrale coördinaat	125.000/529.850
Kadastrale gegevens	14G
Oppervlakte	ca. 5 ha.
Afbakening plangebied	Tijdens het bureauonderzoek wordt het plangebied inclusief een zone van 500 m rondom het plangebied onderzocht.
Datum rapportage	14-11-2014

Opdrachtgever

Opdrachtgever	Schadenberg B.V.
Contactpersoon	Hans Schadenberg
Adres	Zuiderkoggeweg 19
Postcode en plaats	1607 MV Hem
Telefoonnummer	0228-541225
E-mail	hans.schadenberg@schadenberg.nl

Opdrachtnemer

Opdrachtnemer	Archeologie West-Friesland
Contactpersoon	Dhr. M.H. Bartels
Auteur	Mevr. J. van Leeuwen & Dhr. S. Gerritsen
Adres	Nieuwe Steen 1
Postcode en plaats	1625 HV Hoorn
Telefoonnummer	06-30468593
E-mail	m.bartels@hoorn.nl

Afbeelding 2. Het plangebied Groetpolder, gezien vanaf de Westfriese Omringdijk, richting het noordwesten (Google Streetview).

3. Huidige situatie en toekomstig gebruik

Het plangebied is gelegen ten oosten van de Korte Groetpolderweg en ten westen van de Alkmaarseweg en het water de Rietput (afb. 3). Het gebied wordt aan de noordzijde begrensd door het akkerland behorende bij de woning Korte Groetpolderweg 1 en aan de zuidzijde door de Westfriese Omringdijk (N239). De hele onderzoekslocatie is op dit moment in gebruik als grasland.

Het ligt in de planning het gehele plangebied diepgaand te ontgraven ten behoeve van de winning van kleigrond voor grondwerken. Het plangebied heeft een oppervlakte van ruim 51.600 m².

Binnen het plangebied zijn in 2012 en 2013 door FMA-Nillesen twee verkennende milieuonderzoeken uitgevoerd: een indicatief bodemonderzoek naar de erosiebestendigheid en kwaliteit van de kleigrond en nog een specifiek indicatief bodemonderzoek in het noordelijke deel van het plangebied.¹ Hierbij zijn geen verontreinigingen aangetroffen die het hergebruik van de kleigrond belemmeren. De kleigrond heeft een erosiebestendigheid klasse 1 gekregen. Alleen in de uiterst noordelijke hoek van het perceel is onder een ophogingslaag een verontreiniging aan minerale olie aangetroffen. Deze verontreiniging is op 200 cm minus het oorspronkelijke maaiveld afgeperkt. De verontreiniging kan gekarakteriseerd worden als een samenvoeging van petroleum/huisbrandolie/diesel.² De boorbeschrijvingen zijn in het kader van onderhavig bureauonderzoek bestudeerd (zie hoofdstuk 5).

Gezien de aanwezige verontreiniging in de noordelijke hoek is besloten dat deel van het terrein ongeroerd te laten. Hierdoor komt de totale voorgenoemen ingreep op ca. 48.300 m².

Afbeelding 3. Het plangebied Groetpolder (rode lijn) met in de noordelijke hoek het opgehoogde deel met bodemverontreiniging (zwarte lijn).

1 FMA-Nillesen 2012, FMA-Nillesen 2013.

2 FMA-Nillesen 2013.

4. Beleidskader

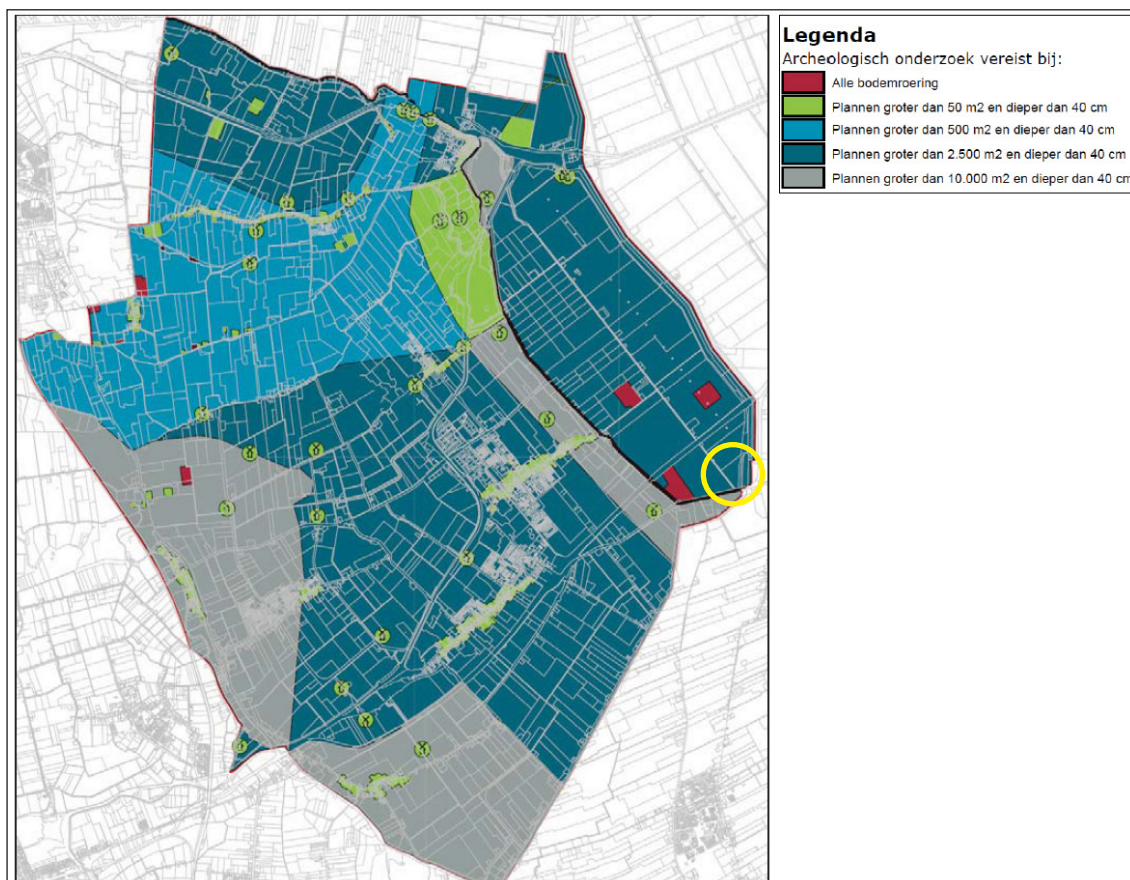
4.1 Rijks en Europees beleidskader

Het rijkskader wordt gevormd door de Monumentenwet 1988 en de herziening hiervan uit 2007. In grote lijnen wordt hier het 'Verdrag van Malta' onderschreven.

In het Verdrag van Malta, in 1992 gesloten te Valletta, wordt de bescherming van het archeologisch erfgoed geregeld. Uitgangspunt daarbij is dat waar mogelijk archeologische resten bewaard dienen te blijven. Bij de ontwikkeling van ruimtelijk beleid moet het archeologisch belang, of beter het cultuurhistorisch belang, vanaf het begin meewegen in de besluitvorming.

4.2 Provinciaal beleidskader

De Provincie Noord-Holland streeft naar behoud van het erfgoed *in situ* (in de bodem). Om de archeologische waarden zoveel mogelijk veilig te stellen, raden zij aan werkzaamheden archeologie-vriendelijk uit te voeren. Waar behoud in de bodem niet mogelijk is, dient een archeologisch onderzoek plaats te vinden. Om te voorkomen dat waardevolle informatie verloren gaat, dienen eventueel aanwezige archeologische resten zo vroeg mogelijk in het planproces te worden gelokaliseerd en gewaardeerd door middel van een archeologisch vooronderzoek. Bij de toetsing van bestemmingsplannen wordt nagegaan of bij de planvorming voldoende archeologisch vooronderzoek is verricht om tot een evenwichtige besluitvorming te

Afbeelding 4. Een fragment van de archeologische beleidskaart van de gemeente Holland Kroon van de voormalige gemeente Niedorp. Het plangebied Groetpolder (gele cirkel) ligt in een gebied waar bij ingrepen groter dan 2500 m² en dieper dan 40 cm het archeologisch aspect dient te worden meegewogen.

komen. Terreinen van hoge en zeer hoge waarde dienen in bestemmingsplannen te worden aangegeven en beschermd te worden door middel van een aanlegvergunning.

4.3 Lokaal beleidskader

Het lokale archeologische beleidskader wordt gevormd door het “Bestemmingsplan Buitengebied voormalige gemeente Niedorp” van de gemeente Hollands Kroon (afb. 4).³ Ten behoeve van het bestemmingsplan is in 2009 een “Archeologisch kader voor het bestemmingsplan Landelijk Gebied, gemeente Niedorp” gemaakt. Voor het gehele plangebied geldt de dubbelbestemming Waarde – Archeologie 4. Hiervoor geldt een vrijstelling voor archeologisch onderzoek bij bodemverstoringen met een oppervlakte van minder dan 2500 m², of bodemverstoringen met een oppervlakte van meer dan 2500 m² die niet dieper gaan dan 40 cm. De huidige geplande ingreep – met 48.300 m² - overschrijdt deze oppervlakte.

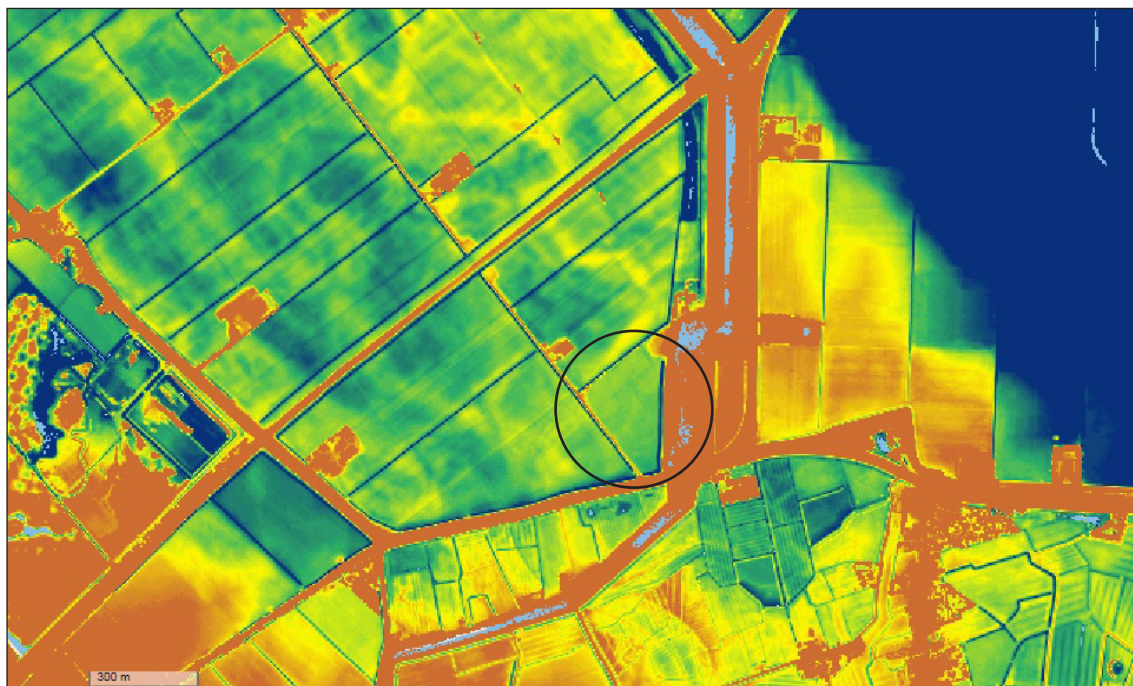
3 Den Boon & Nyst, 2009; BügelHajema 2013, 55.

5. Resultaten bureauonderzoek

5.1 Geologie en landschap

Aan het einde van de laatste ijstijd lag het gebied waar nu de Groetpolder ligt in een schaars begroeid landschap, waar in de loop van die ijstijd zand was afgezet. Geologisch gezien behoort deze zandafzetting tot de Formatie van Twente (Laagpakket van Wierden: dekzand)⁴. De top van deze pleistocene afzetting bevindt zich tussen de 14 en 10 m –NAP. Na afloop van de ijstijd steeg de temperatuur en smolten de landijsmassa's waardoor de zeespiegel steeg. Hierdoor steeg ook de grondwaterspiegel en vormde zich veen (het Basisveen) op het dekzand. Dit Basisveen werd uiteindelijk afgedekt door wad- en kwelderafzettingen.

Tot ca. 3800 v. Chr. was noordelijk Noord-Holland vrij toegankelijk voor de zee. De toenmalige kust bestond voornamelijk uit zandige wadplaten waartussen een groot aantal west-oost georiënteerde geulen lag. Meer landinwaarts gingen de zandige platen over in lagunes waarin klei werd afgezet. Een groot deel van noordelijk Noord-Holland lag in dit lagunaire gebied.⁵ De sedimenten die in deze periode zijn afgezet, worden gerekend tot de oudste afzettingen van de Beemster Afzettingen (voorheen Calais II en III, tegenwoordig: Laagpakket van Wormer). De Groetpolder viel in deze periode afwisselend binnen en buiten het lagunaire gebied. Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is zichtbaar dat verschillende kleinere stroompjes door het gebied stroomden (afb. 5).

Afbeelding 5. Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is nog duidelijk het prehistorische krekensysteem zichtbaar in de vorm van zandige banen in het landschap. Direct ten noorden van het plangebied (zwarte cirkel) is een dergelijke kreek zichtbaar, die mogelijk door de westelijke hoek van het plangebied loopt.

4 Hoewel Nitg-TNO in 2000 (Weerts e.a., 2000; De Mulder e.a., 2003) een nieuwe lithostratigrafische indeling heeft ingevoerd, wordt in dit stuk ook de oude chronostratigrafische indeling, gebruikt door De Mulder & Bosch, weergegeven. Het Laagpakket van Wormer komt overeen met de Afzettingen van Calais, het Laagpakket van Walcheren met de Afzettingen van Duinkerken en het Hollandveen Laagpakket met het Hollandveen.

5 De Mulder & Bosch, 1982.

Rond 3800 v. Chr. ontstonden aan de kust van Noord-Holland op de zandige wadplaten strandwallen die de kust langzaam afsloten. De zee kon vanaf deze periode alleen nog via enkele zeegaten in het achterland doordringen. Via het zeegat van Bergen drongen getijdengeulen noordelijk Noord-Holland binnen. Buiten de invloedsfeer van deze geulen vond geen sedimentatie plaats en vormde zich veen. Binnen de invloedsfeer van deze getijdengeulen vond afzetting van zand en klei plaats. Het grovere, zandigere materiaal sedimenteerde in en direct naast de geul. Het zwaardere en kleiiger materiaal werd bij overstromingen verder van de geul afgezet.

Tussen 3800 en 1400 v. Chr. verlegden de getijdengeulen enkele malen hun loop, waardoor de ondergrond van noordelijk Noord-Holland een zeer ingewikkelde opbouw heeft. Volgens De Mulder en Bosch (1982) heeft de Groetpolder buiten de invloedssfeer van grote getijdengeulen gelegen. Hierdoor vond ongestoord veengroei plaats (behorend tot het Hollandveen Laagpakket).

Rond 1500 v. Chr. sloot het zeegat van Bergen en werden de geulsystemen in noordelijk Noord-Holland minder actief. Buiten de actieve geulen had vanaf ca. 3800 v. Chr. in heel noordelijk Noord-Holland continu veenvorming plaatsgevonden, waardoor grote veenkussens waren ontstaan. Op het moment dat de laatste actieve geulen verlandden, verdwenen ook deze onder een dik pakket veen. Op en rond de veenkussens waren alleen nog kleine veenstroompjes actief. Deze voerden het water uit de veenkussens af naar lager gelegen delen.

In de Midden- en Late-Bronstijd (1500 tot 800 v. Chr.) is sprake van uitgebreide bewoning in West-Friesland. Deze bewoning concentreerde zich op de flanken van de geulruggen en op de kwelders.⁶ Het zuidelijk deel van de Groetpolder vertoont eenzelfde landschapsstructuur, waardoor ook hier Bronstijdbewoning mogelijk is. Door toenemende vernatting werd het gebied rond 800 v. Chr. verlaten. Tot het ontstaan van de handelsplaats Medemblik omstreeks 700 n. Chr. was het gebied rondom de Groetpolder, op een paar uitzonderingen na, vermoedelijk onbewoond.⁷

Het veenpakket bleef tot en met de Vroege Middeleeuwen intact. In de 11de en 12de eeuw werden door stormen steeds grotere stukken land afgeslagen. Uiteindelijk stond een groot deel van noordelijk Noord-Holland onder water. Samen met de grote meren die in de Vroege Middeleeuwen in het midden van Nederland lagen vormde dit water de Zuiderzee.

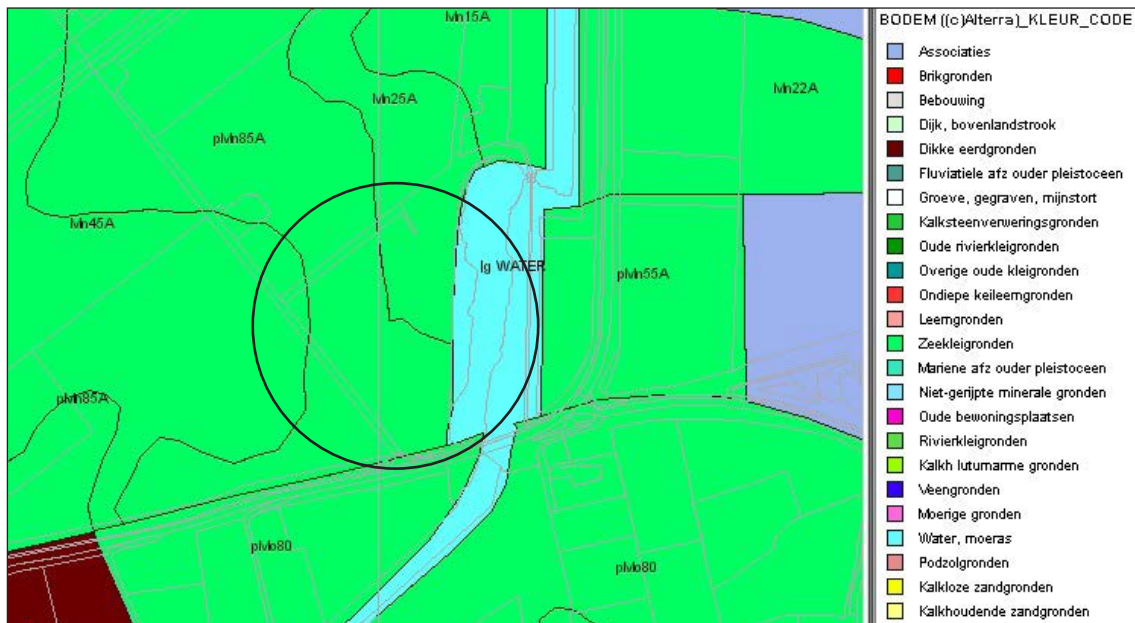
Pas in de 19de eeuw zouden delen van noordelijk Noord-Holland worden teruggewonnen door inpoldering. De inpolderingen stonden in een lange traditie die al in de 16de eeuw was begonnen. Met de uitvinding van het stoomgemaal kon in de 19de eeuw ook land worden gewonnen op de Zuider- en Waddenzee. Naast de Groetpolder werden in de 19de eeuw ook het Koegrass, de Haarlemmermeer, de IJpolders en de Anna Paulownapolder aangelegd in Noord-Holland.

5.2 Bodem, geomorfologie en milieuonderzoek

Op de bodemkaart schaal 1:50.000 zijn drie verschillende bodemsoorten zichtbaar binnen het plangebied. De uiterst noordwestelijke hoek van het perceel bestaat uit zware klei. Deze hoek

⁶ IJzereef & Van Regteren Altena, 1991; Roessingh & Lohof, 2011.

⁷ Besteman 1990, 107.

Afbeelding 6. Op de bodemkaart van Alterra is zichtbaar dat binnen het plangebied drie bodemsoorten aanwezig zijn: lvn45A: kalkrijke poldervaaggrond met zware klei, plvn85A: leek-/woudeerdgrond en lvn25A: kalkrijke poldervaaggrond met zware zavel (Wageningen UR).

wordt aangegeven als een kalkrijke poldervaaggrond. Het grootste deel van het plangebied bestaat uit lichtere klei. Dit deel wordt omschreven als een leek-/woudeerdgrond. De noordoostelijke hoek, tenslotte, is wederom een kalkrijke poldervaaggrond, maar bestaande uit zware zavel.

Op de geomorfologische kaart ligt het plangebied in een vlakte van getij-afzettingen (code 2M235).

In 2012 is een indicatief bodemonderzoek uitgevoerd in het plangebied. Hierbij zijn 19 boringen gezet tot een diepte variërend van minimaal 1,5 m tot maximaal 2,0 m – maaiveld. De bouwvoor is sterk humeus en heeft overal een dikte van 50 cm. Hieronder bevindt zich in alle boringen een zwak humeuze matig zandige klei. Vanaf ca. 70 cm beneden maaiveld zijn de matig tot sterk zandige kleien schoon. In vijf boringen is vanaf ca. 1,5 m beneden maaiveld een veenlaag van tenminste 0,4 m dikte aangetroffen (boring 1, 3, 6, 11 en 14). Dit veen zwak kleilig en niet nader beschreven. Opvallend is dat de onderkant van de veenlaag niet is bereikt in de boorbeschrijvingen. Op basis van de milieuboringen lijkt er weinig variatie binnen het perceel te bestaan. Tevens lijkt er geen aanwijzing te zijn voor een potentieel bewoonbaar neolithicum niveau. Het plangebied lijkt in een zogenaamd komgebied te hebben gelegen. Het ontbreken van hoogteverschillen op het AHN lijken dit te bevestigen.

5.3 Bekende archeologische waarden

In de jaren '80 en '90 is in de buurt van het plangebied archeologisch onderzoek uitgevoerd. Een vindplaats ligt nog geen kilometer ten westen van het plangebied en wordt aangeduid met de naam "Flevo 1, 2a en 2b" (Archis-waarnemingsnummer 22473, afb. 7). In 1989 werden de eerste ontdekkingen gedaan toen sporen in het veld zichtbaar waren vanaf de Westfriesdijk. Na enkele veldkarteringen en boringen werd al snel duidelijk dat hier nederzittingsresten uit het Laat-Neolithicum aanwezig waren. De sporen en vondsten strekten zich uit over een gebied

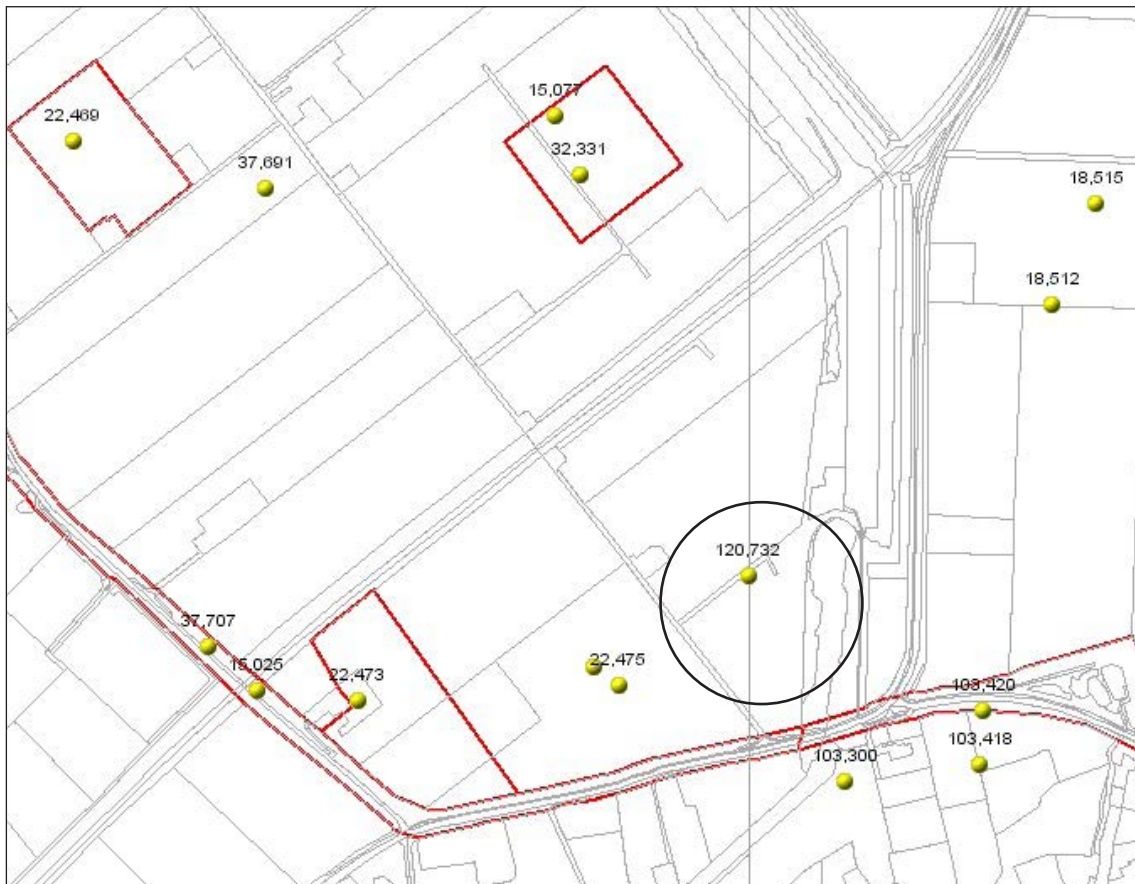

Afbeelding 7. Een reconstructie van de sporen die zijn aangetroffen tijdens de opgraving Zeewijk-Oost, met op de achtergrond het grootste gebouw dat werd aangetroffen (tekening: Kevin Wilson).

van ca. 45.000 m² en bevonden zich dicht onder het maaiveld (0 tot -1 m). De nederzetting zelf heeft een diameter van ca. 30 m. De conservering van het vondstmateriaal, ook zaden en pitten, was goed. De vondstlocatie heeft nu de status van AMK-terrein van zeer hoge archeologische waarde (AMK 14G-016).⁸

Nog geen kilometer ten noorden van het plangebied ligt de archeologische vindplaats Zeewijk met vondsten uit het Neolithicum (Archis-waarnemingsnummer 15077, 32331 en 239963).

⁸ Van Heeringen & Theunissen 2001, 25-38. Zie afbeelding 4 en 8 voor een weergave van de nabijgelegen archeologische monumenten (rood).

Afbeelding 8. De bekende archeologische waarden in de directe omgeving van het plangebied Groetpolder (zwarte cirkel). In rood de AMK-terreinen en in geel de archeologische waarnemingen met nummer.

De zwarte cultuurlaag strekte zich over een zeer groot gebied met twee vondstconcentraties: Zeewijk West (ca. 4500 m²) en Zeewijk Oost (ca. 6400 m²). In een kleine werkput, gegraven door amateurarcheoloog A. Wit, werd een 50 cm dikke cultuurlaag aangetroffen met aardewerk met touwversiering, een maalsteen, vuurstenen objecten, botmateriaal en paalsporen (afb. 7). Een booronderzoek in 1987 wees uit dat de vindplaats zich op oeverwallen bevond aan weerszijden van een actieve kreek. Toen aan het begin van de jaren '90 duidelijk werd dat steeds grotere delen van de nederzetting in de bouwvoor werden opgenomen, is besloten het terrein te onderzoeken door middel van een archeologische opgraving. In totaal is ruim 3500 m² onderzocht. Ook bij dit vondstcomplex was de conservering goed; bij sommige paalsporen was zelfs het onderste gedeelte van het hout bewaard gebleven. In het vlak trof men naast paalsporen ook eergetouwkrassen, indrukken van runderhoeven en lemen vloeren aan. De vondstlocatie heeft nu de status van AMK-terrein met zeer hoge archeologische waarde (AMK 14G-015).⁹

Iets verder van het plangebied, ten noorden van de Winkelmadeweg, ligt nog een derde neolithische vindplaats genaamd de Vrijheid 1 en 2 (Archis-waarnemingsnummer 22469). Tussen 1985 en 2000 zijn op dit perceel verschillende onderzoeken gedaan. Het betreft wederom een nederzetting met een totaaloppervlakte van ca. 11.000 m². De vondsten waren vergelijkbaar met die van de hierboven genoemde vindplaatsen, behalve dat op dit perceel ook een menselijk dijbeen is aangetroffen. De cultuurlaag bevindt zich 30 tot 90 cm onder het maaiveld. Naast de laat-neolithische vondsten is op dit perceel ook laatmiddeleeuws

⁹ Van Heeringen & Theunissen 2001, 65-77.

aardewerk aangetroffen. De conservering was bij deze site slechter dan bij de vindplaatsen Flevo en Zeewijk. Ook deze vondstlocatie heeft nu de status van AMK-terrein met zeer hoge archeologische waarde (AMK 14G-017).¹⁰

Aan de overkant van de Rietput, op ca. 200 m van het plangebied, is op luchtfoto's een donkere verkleuring waargenomen, die mogelijk de locatie van een neolithische nederzetting aangeeft. De locatie is tot op heden niet nader onderzocht.¹¹

Naast archeologische boringen en opgravingen zijn ook enkele losse vondstmeldingen uit de omgeving van het plangebied bekend, die meer licht werpen op de te verwachten archeologische sporen.

Op het perceel zelf staat één vondst gemeld: een fragment merovingisch blauwgroen glas dat is aangetroffen tijdens baggerwerkzaamheden (Archis-waarnemingsnummer 120732). De vondst is gedaan in de sloot aan de noordkant van het perceel. Merovingische vondsten en vooral glas zijn zeer zeldzaam in het gebied. Waarschijnlijk is de vondst niet in primaire context aangetroffen. De verspoeling van de Zuiderzee in de eeuwen voor de aanleg van de Groetpolder kunnen ervoor gezorgd hebben dat vondsten uit nabijgelegen nederzettingen zijn verspoeld.

In het perceel ten westen van het plangebied zijn twee vondsten uit het Neolithicum gedaan. De eerste betreft enkele scherven aardewerk, wat vuursteen en bot (Archis-waarnemingsnummer 22474). Vlakbij deze melding werd nog een concentratie aardewerk, vuursteen en bot waargenomen (Archis-waarnemingsnummer 22475). Ook heeft men een dunne cultuurlaag gezien. Het materiaal is verzameld tijdens een veldkartering van de Rijkdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB, nu Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) in 1990.

Aan de zuidkant van de Westfriese Omringdijk zijn enkele waarnemingen gedaan, waaruit ook direct blijkt dat hier een andere archeologische verwachting geldt. Verschillende veldkarteringen leverden voor scherven uit de (Late) Middeleeuwen op (Archis-waarnemingsnummers 103300, 102418 en 103420).

Uit milieuboringen gedaan op het perceel zijn vooral kleiige, matig zandige lagen waargenomen.¹² De lagen zijn aan het oppervlak sterk humeus, maar zwakken op grotere diepte af. Op een dieper niveau (vanaf ca. 150 cm minus maaiveld) is in enkele boringen veen aangetroffen. Op basis van de milieuboringen lijkt er weinig variatie binnen het perceel te bestaan.

Uit de bovenstaande onderzoeken is duidelijk geworden dat de neolithische bewoning zich op de oeverwallen concentreert. Deze zijn op de AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland) in de buurt van het plangebied goed zichtbaar (afb. 5). In het veld ten noorden het plangebied is een restgeul met oeverwallen zichtbaar die door de westelijke hoek van het plangebied lijkt te lopen. Mochten er neolithische sporen in het plangebied aanwezig zijn, dan zullen deze zich waarschijnlijk in de westelijke hoek bevinden.

5.4 Historische ontwikkeling plangebied

Het gebied ten noorden van de Westfriese Omringdijk werd van de Prehistorie tot en met de Vroege Middeleeuwen met intervallen bewoond. Ergens in de loop van de Middeleeuwen,

¹⁰ Van Heeringen & Theunissen 2001, 15-24.

¹¹ Van Heeringen & Theunissen 2001, 275-277.

¹²

Afbeelding 9. Op historische kaarten ligt het plangebied Groetpolder (zwarte cirkel, bij benadering) in de Zuiderzee.

met de vorming van de Zuiderzee, is het gebied onder water komen te staan. Vanaf de 16de eeuw is op alle oude kaarten van het gebied zichtbaar dat het plangebied deel uitmaakt van de Zuiderzee (afb. 9). De vorming van de Zuiderzee zal een groot deel van de recentere archeologie (bijv. Bronstijd en Vroege Middeleeuwen) hebben weggeslagen.

De Groetpolder maakte tot halverwege de 19de eeuw deel uit van de Zuiderzee. In 1843 werd de 'Maatschappij tot inpoldering en bebouwing van de Waarden Groetgronden' opgericht. Het doel van de maatschappij was het gebied ten oosten van de Wieringerwaard en de Westfriesedijk in te polderen. In hetzelfde jaar kreeg de Maatschappij toestemming van de Kroon om het plan uit te voeren. De eerste aannemer zou het project voor f 663.000,- uitvoeren, maar kwam in financiële moeilijkheden en haakte voortijdig af. Toen de te lichte dijk tijdens een zware storm in 1845 flink werd beschadigd, besloot men snel op zoek te gaan naar een andere aannemer. Dit

Afbeelding 10. De donkerbruine laag met schelpen zoals deze te zien was tijdens het booronderzoek op 11 november 2014.

Afbeelding 11. De locatie van de boringen die zijn gezet tijdens de veldtoets van 11 november 2014.

werd Klaas Breebaart uit Andijk. In de loop van 1847 werd de inpoldering van de Waard- en Groetpolder voltooid.¹³ Sindsdien is het gebied in gebruik als landbouw- en veeteeltgrond.

5.5 Archeologische veldtoets

Op 11 november is door Archeologie West-Friesland een kleine veldtoets uitgevoerd aan de noordwestelijke zijde van het plangebied. De veldtoets had tot doel vast te stellen of binnen het plangebied een neolithische cultuurlaag aanwezig is. Tijdens de veldtoets zijn drie boringen gezet, allen langs de noordwestelijke zijde van het perceel, daar waar op de AHN een prehistorische restgeul met oeverwallen zichtbaar is. Voor de boringen is een edelmanboor en een gutsboor gebruikt.

Boring 1 bestond grotendeels uit zandige ophogingslagen. Dit correspondeert met de waarneming die is gedaan door FMA-Nillesen.¹⁴ Vanaf 110 cm onder maaiveld werd de bodem kleiiger, maar nog steeds met een zwaar siltige component. Uit de boring werd duidelijk dat dit deel van het perceel sterk is opgehoogd. In boring 2 waren de bovenste lagen kleiiger dan in boring 1. Na de bouwvoor was een zeer stugge, sterk siltige kleilaag zichtbaar. Op 45 cm onder maaiveld was een donkerbruine, venige laag zichtbaar van ca. 10 cm dik; het neolithische maaiveld (afb. 10). Deze laag wordt niet beschreven in het eerder uitgevoerde bodemonderzoek. In de venige laag waren schelpresten aanwezig. Direct onder de donkere laag was een lichtgrijze, gelaagde zandige laag zichtbaar; de kreekoever. Deze reikte in ieder geval tot 180 cm onder maaiveld. Boring 3, tenslotte, gaf een vergelijkbaar beeld als boring 2. De donkerbruine laag zat op exact dezelfde hoogte, direct onder de bouwvoor, maar was hier ca. 5 cm dik. Onder deze laag was wederom een lichtgrijze subtiel gelaagde zandige bodem zichtbaar. Op ca. 85 cm onder maaiveld was deze laag kleiiger, vanaf 115 cm onder maaiveld werd deze weer zandiger.

¹³ Breebaart 1982, 22.

¹⁴ FMA-Nillesen 2013.

6. Archeologische verwachting

Op basis van bovenstaande gegevens geldt een middelhoge tot hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de Enkelgrafcultuur (ca. 2600 jaar v. Chr.). Deze vindplaatsen bevinden zich op smalle oeverwallen langs restgeulen. De vindplaatsen zijn in de regel goed op te sporen door middel van een booronderzoek. De veldtoets is uitgevoerd in het meest westelijke deel van het plangebied waar op basis van het AHN mogelijk een oeverwalsysteem in de ondergrond aanwezig is.

Uit onderzoek in het omliggende landschap is gebleken dat de neolithische bewoning zich vooral op de oeverwallen concentreerde. Hierdoor is de verwachting in het westelijke deel van het plangebied het hoogst. Uit de veldtoets blijkt dat het neolithische maaiveld, de donkerbruine laag in de boringen, in deze hoek van het perceel nog aanwezig is. De donkerbruine laag lijkt op de elders in de Groetpolder aangetoonde neolithische cultuurlaag, maar is niet zo goed ontwikkeld. De veldtoets heeft uitgewezen dat de boringen gezet ten behoeve van het milieuonderzoek niet bruikbaar zijn om de mogelijk aanwezige cultuurlaag op te sporen, aangezien deze in geen van de boringen is waargenomen. Dit kan ook liggen aan de wijze van beschrijven van de boringen. Het doel van het bodemonderzoek was immers niet het opsporen van een cultuurlaag. Op basis van de onderzoeken aan de Vrijheid, Flevo en Zeewijk is gebleken dat de neolithische bewoningssporen zich over enkele duizenden vierkante meters kunnen uitstrekken. De neolithische cultuurlaag die deze grondsporen afdekt is zeer goed in de boor te herkennen.

Indien er neolithische vindplaatsen in het plangebied aanwezig zijn worden fragmenten van aardewerk, vuursteen, maalstenen, barnsteen, dierlijk botmateriaal, botanie, schelpen en eventueel menselijk botmateriaal verwacht. Als sporen kunnen paalkuilen, leemvloeren en/of afvalkuilen worden aangetroffen. In associatie met een woonplaats kunnen sporen

Afbeelding 12. Enkele benen priemen die werden aangetroffen bij de opgraving Zeewijk, nog geen kilometer ten noorden van het plangebied.

van agrarische werkzaamheden aanwezig zijn, zoals eergetouwkrassen, dierlijke resten en indrukken van runderhoeven.

Het perceel wordt al ruim 150 jaar gebruikt voor landbouw, wat een zekere verstoring teweeg moet hebben gebracht. Zeker voor een ondiepe cultuurlaag kan dit betekenen dat de archeologie is verdwenen. Voor het noordwestelijke deel van het plangebied lijkt deze verstoring mee te vallen, aangezien het neolithische maaiveld hier intact is aangetroffen. Buiten de landbouwwerkzaamheden en de ophoging van de noordelijke hoek van het perceel zijn geen verdere verstoringen binnen het plangebied bekend.

7. Onderzoekskader

Toekomstig archeologisch onderzoek binnen het plangebied moet niet op zichzelf worden bekeken, maar binnen een regionaal en nationaal onderzoekskader worden geplaatst. Voor het plaatsen van een opgraving binnen een landelijk onderzoekskader is de NOaA (Nationale Onderzoeksagenda Archeologie) van belang. De NOaA is vervaardigd door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, ondersteund door universiteiten en gemeentelijk archeologen. Het weerspiegelt de stand van zaken, lacunes en vragen die er leven binnen de archeologie. Uit deze onderzoeksagenda is vooral hoofdstuk 11 “De vroege prehistorie” relevant voor het plangebied.

Voor het plangebied kunnen een aantal onderzoeksvragen worden geformuleerd. Bij het vervolgtraject archeologie zullen deze vragen als inhoudelijke leidraad dienen.

1. Zijn sporen uit het Neolithicum aanwezig? Zo ja, duiden deze sporen op bewoning binnen het plangebied of andere activiteiten? Kunnen de sporen nader worden gedateerd?
2. Is er binnen het plangebied sprake van meerdere fasen van bewoning of andere activiteiten? Zo ja: welke? Zijn er aanwijzingen voor continuïteit, onderbreking of abrupte beëindiging van de bewoning?
3. Zijn er sporen en/of vondsten die illustreren welke activiteiten binnen het plangebied zijn uitgevoerd? Zo ja, welke activiteiten waren dit?
4. Kunnen aan de hand van het archeozoologisch materiaal uitspraken worden gedaan over het toenemende belang van de veeteelt ten opzichte van de jacht? Zegt het materiaal iets over eventueel seizoensgebonden gebruik van de vindplaats? Wat zegt het archeozoologisch materiaal over het landschap en het klimaat?
5. Wat kan aan de hand van archeobotanisch onderzoek worden gezegd over de landbouw binnen het plangebied? Wat zegt het archeobotanisch materiaal over het landschap en het klimaat?

8. Conclusie en advies

8.1 Conclusie

Het plangebied aan de Korte Groetpolderweg heeft op basis van onderhavig bureauonderzoek een middelhoge tot hoge verwachting voor sporen uit het Neolithicum.

De geplande ingreep omvat een diepgaande ontgraving van een groot deel van het terrein. Voor deze locatie is met name de mogelijke aanwezigheid van sporen uit het Neolithicum van belang.

De ontgraving van het perceel zal een verstoring van het bodemarchief tot gevolg hebben, zeker gezien het feit dat sporen uit het Neolithicum zich hier dicht onder het huidige maaiveld bevinden, direct onder de bouwvoor op ca. 45 cm minus maaiveld. Het vrijgeven van het plangebied is op basis van de lokale, provinciale en landelijke wet- en regelgeving geen optie. Een vervolgonderzoek is daarom noodzakelijk.

8.2 Advies

Om inzicht te krijgen in de verspreiding en de aard van de neolithische laag wordt geadviseerd om een inventariserend onderzoek door middel van boringen uit te voeren over het gehele plangebied. Door middel van een booronderzoek kan de mate van intactheid van de bodem worden vastgesteld en worden bepaald of de aangetroffen laag daadwerkelijk een neolithische cultuurlaag betreft. Wanneer uit het booronderzoek blijkt dat het inderdaad een cultuurlaag betreft, kan een beeld geschetst worden van de omvang en de verspreiding ervan.

Als er een duidelijke cultuurlaag wordt aangetroffen is nader archeologisch onderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk.

Tijdens een proefsleuvenonderzoek worden lange, smalle zoeksleuven door het plangebied gegraven om eventuele sporen uit het Neolithicum te lokaliseren. Op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek wordt besloten tot het vrijgeven of volledig opgraven van die delen van het te verstoren gebied die tijdens het uitgebreide booronderzoek een hoge archeologische verwachting toebedeeld hadden gekregen.

Voor het uitvoeren van het proefsleuvenonderzoek is een Programma van Eisen nodig. Een proefsleuvenonderzoek en/of opgraving brengt kosten met zich mee.

9. Literatuur

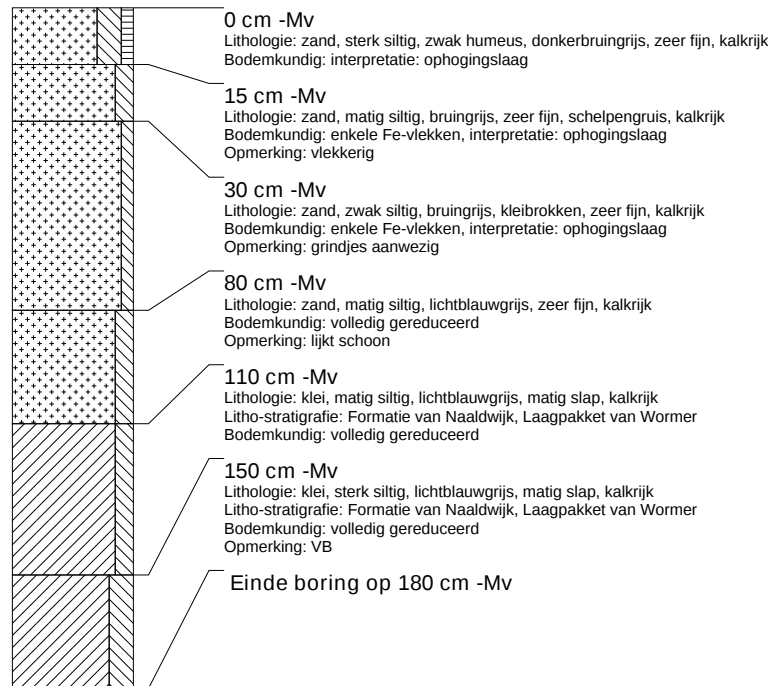
- Boon, L. den & C.L. Nyst, 2009. *Archeologisch kader voor het bestemmingsplan Landelijk Gebied, gemeente Niedorp*, Haarlem (Cultuurhistorie Noord-Holland 166).
- Breebaart, D., 1982. De Breebaarts en de Waard- en Groetpolder, in *WFON* 49, Hoorn, 21-24.
- BügelHajema, 2013. *Bestemmingsplan Buitengebied voormalige Gemeente Niedorp*, Leeuwarden.
- Heeringen, R.M. van & E.M. Theunissen (red.), 2001. *Kwaliteitsbepalend onderzoek ten behoeve van duurzaam behoud van neolithische terreinen in West-Friesland en de Kop van Noord-Holland. Deel 2: Site-dossiers*, Amersfoort (NAR 21).
- FMA-Nillesen, 2012. *Indicatief bodemonderzoek erosiebestendigheid en kwaliteit kleigrond. Korte Groetpolderweg te Winkel*, Emmeloord.
- FMA-Nillesen, 2013. *Indicatief bodemonderzoek. Korte Groetpolderweg te Winkel*, Emmeloord.
- Ginkel, E. van & W.J. Hogestijn, 1997. *Bekermensen aan zee. Visseren en boeren in Noord-Holland, 4500 jaar geleden*, Amersfoort (ROB).
- Mulder, E.F.J. de & J.H.A. Bosch, 1982. *Holocene stratigraphy, radio-carbon datings and palaeogeography of central and northern North-Holland (The Netherlands)*. Mededelingen Rijks Geologische Dienst 36(3): 111-160.
- Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhoff & T.E. Wong (red.), 2003. *De ondergrond van Nederland. Geologie van Nederland, 7. Nederlands Instituut voor Toegepaste Geowetenschappen TNO*, Utrecht.
- Rosing, H., 1995. *Toelichting bij de bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Kaartbladen Blad 9 West Texel (gedeeltelijk) - 14 West Medemblik; 14 Oost Medemblik - 15 west Stavoren (Noordhollands gedeelte); Blad 19 West Alkmaar*. DLO-Staring Centrum, Wageningen.
- Stiboka/RGD, 1981. *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Kaartbladen 14 Medemblik - 9 Den Helder - 10 Sneek - 15 Stavoren (gedeeltelijk)*. Stichting voor Bodemkartering/Rijks Geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Weerts, H.J.T., P. Cleveringa, J.H.J. Ebbing, F.D. de Lang & W.E. Westerhoff, 2000. *De lithostratigrafische indeling van Nederland. Formaties uit het Tertiair en Kwartair*, Utrecht (TNO-rapport 00-95-A. NITG-TNO).

Bijlage 1 Boorbeschrijving

Boorbeschrijvingen Plangebied Korte Groetpolderweg

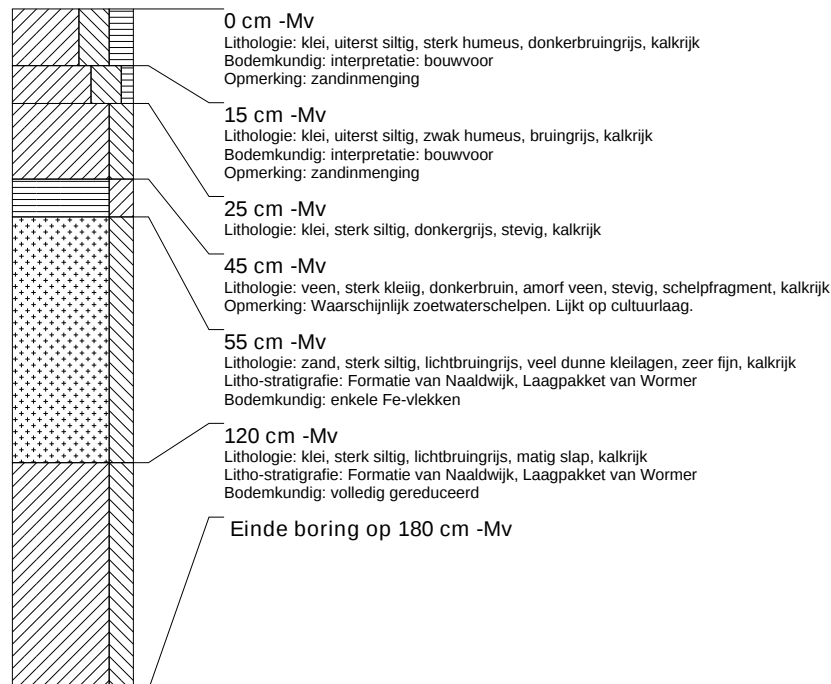
boring: 14231-1

beschrijver: JVL/CS, datum: 14-11-2014, provincie: Noord-Holland, gemeente: Niedorp, plaatsnaam: Winkel, opdrachtgever: Schadenberg, uitvoerder: Archeologie West-Friesland

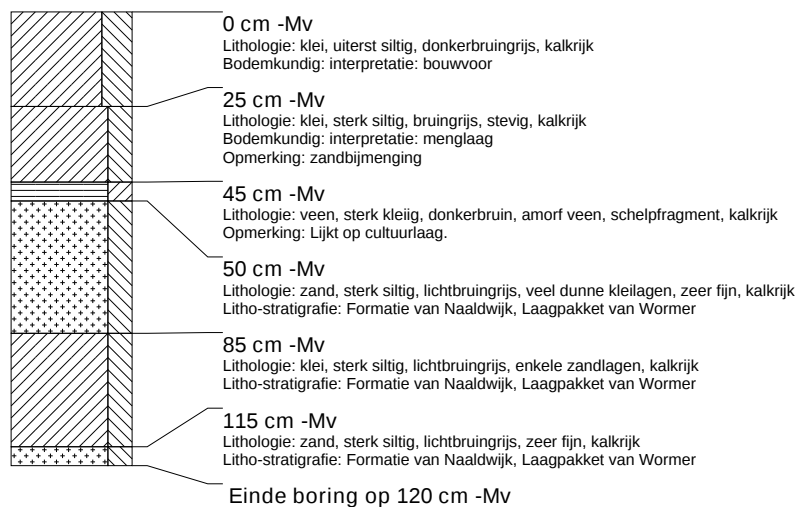
boring: 14231-2

beschrijver: JVL/CS, datum: 14-11-2014, provincie: Noord-Holland, gemeente: Niedorp, plaatsnaam: Winkel, opdrachtgever: Schadenberg, uitvoerder: Archeologie West-Friesland

boring: 14231-3

beschrijver: JVL/CS, datum: 14-11-2014, provincie: Noord-Holland, gemeente: Niedorp, plaatsnaam: Winkel, opdrachtgever: Schadenberg, uitvoerder: Archeologie West-Friesland

ISSN 2210-5364